

Ірина Малиновська
Кандидат філологічних наук, доцент
Київський інститут перекладачів
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ТЕКСТУ В МУЛЬТИВЕРСУМІ АНГЛОМОВНОЇ ФІЛОСОФІЇ США

Концептуальний простір філософії США складається з стількох різноманітних і, часом, взаємовиключних галузей, напрямків і шкіл, що його із повним правом можна назвати мультиверсумом. У цьому мультиверсумі своїм відносно уособленим буттям існують (окрім десятків менш впливових світоглядних систем) аналітична філософія, філософія процесу, політична філософія, філософія культури, філософія свідомості, філософія права, фемінізм, релігійна філософія, метафізика і філософія прагматизму, що створює своєрідну метамовну мозаїку. Метою цього дослідження було виявлення спільних дискурсивних характеристик англомовних філософських текстів різних напрямків, які б дали засади для узагальнення поняття про англомовний дискурс американської філософії. Матеріалом для порівняння були монографічні твори провідних американських філософів ХХ-ХХІ століть Ричарда Рорті (Richard Rorty), професора Стендфордського університету, представника аналітичної філософії і, водночас – рідкісного деконструктивіського критичного напрямку; Томаса Нейджела, або за іншим перекладацьким прецедентом – Томаса Нагеля (Thomas Nagel), професора Нью-Йоркського університету, представника політичної філософії та етики; Деніеля К. Деннета (Daniel C. Dennett), со-директора Центру когнітивних досліджень, професора Університету Тафта, який зосередив свою діяльність на філософії свідомості. Були проаналізовані наступні тексти: R. Rorty “Philosophy and Social Hope”, 288 p.; T. Nagel “Equality and Partiality”,

1991, 186 p.; D.C. Dennett, "Content an Consciousness", 2010, 241 p.(загальним обсягом 715 сторінок).

Складність американського англомовного дискурсу як об'єкта дослідження, його гетерогенність, відкритість, динамізм системи, тобто його онтологічні властивості відповідно потребують багатоаспектного аналізу, вироблення сумірного методу. Разом із гносеологічними підставами самого дослідження - системною спрямованістю наукового опису, процесами самоорганізації тексту як центральною проблемою, - вищезазначені онтологічні складності визначили доцільність застосування інтегративного підходу в методології дослідження, що було проведене на основі синтезу традиційної лінгвістики, філософії мови, семіотики та лінгвокогнітивної синергетики.

Дослідження показує особливість дискурсивної моделі, що склалася в просторі філософії США, і яка відрізняє її стиль від інших видів англомовних інтелектуальних стилів. Онтологія філософського тексту як результату світоглядної рефлексії, визначає його синтетичну природу, яка суміщає риси науковості та художності. Така синтетичність строгості і ліричності, логіцизму і метафоричності є міжмовною стильовою універсалією філософського дискурсу як такого.

Щодо американського філософського дискурсу, вказані вище компоненти не часто зустрічаються у текстах у чистому вигляді, а присутні в дивному синергетичному переплетінні. Так, до особливостей інтелектуального стилю, які визначають будову англомовного наукового тексту, дослідники відносять чітку структурованість, компресію, лінеарність, наявність засобів експлікації авторської інтенції, вживання індикаторів метадискурсивних стратегій, специфічні етикетні модуляції категоричності та некатегоричності висловлювань, непряму персуазивність, індивідуалізм, значну орієнтація на читача. З цього комплексу американський філософський текст послідовно використовує лише засоби експлікації авторської інтенції, вживання індикаторів метадискурсивних стратегій, специфічні етикетні модуляції категоричності та некатегоричності висловлювань, непряму персуазивність, індивідуалізм, значну орієнтацію на читача. Структурованість таких текстів не є явною, зовні маркованою, оскільки значною мірою визначається спонтанністю філософських

розмірковувань. Розширене вживання компресії суперечить принципу циклічної аргументації, тобто неодноразове повернення до тих самих суджень з метою доведення їх з декількох дослідницьких ракурсів. З науковим дискурсом англомовний філософський зближає також незначна фрагментація тексту: при 3-6 абзацах на сторінку загально наукового тексту у середньому, для філософського – характерні лише 2-3 (характерно для 87, 6 % обсягу проаналізованих текстів). Значна протяжність абзаців пояснюється феноменологічністю процесу розгортання тексту, який слідує за перегином думки мислителя, його рефлексій над кожним етапом її творення.

Лінеарність філософського тексту повсякчасно порушується прямим і непрямим цитуванням. Він є наочною ілюстрацією тези Р.Барта про те, що текст являє собою не лінійну ланцюжок слів, але багатовимірний простір, де поєднуються і сперечаються один з одним різні види письма, жоден з яких не є вихідним; текст витканий із цитат, що відсилають до тисяч наукових, художніх та культурних джерел. Текст утворюється з анонімних, невловимих, і разом з тим вже читаних цитат - з цитат без лапок. І тут виникає одна з підстав нерідкого у філософії трактування тексту як художнього: сприйняття філософського тексту множинні, не зводяться в будь єдність, різнорідні за походженням. Він містить не тільки суттєве, але й випадкові деталі, які лише частково можна впізнати: вони відсилають до знайомих кодів, поєднання яких унікально для кожного окремого тексту.

Окрім вказаної інтертекстуальності, «художність» філософського тексту викликана його сповідальною традицією. Проблеми буття і моралі, які є основними предметами філософії потребують не тільки раціонального аналізу, але й передавання досвіду особистих переживань. Філософ виступає ліричним героєм свого тексту, в якому з'являються інтимні інтонації, намагається передати драматизм духовного пошуку, сумнівів, екзальтації (у разі релігійної філософії). Аргументом стає почуття. Звідти й стилістичне багатство філософського тексту на відміну від строго наукового стилю: образність тексту досягає насиченості художнього наративу. Так, у тексті Р.Рорті нами виокремлено 374 концептуальні метафори; навіть «сухий» текст Д.К.Деннета містить 57 метафор і до декілька десятків порівнянь.

Самобутнє американське філософствування, яке розвивалося в унікальних соціокультурних умовах інтенсивних суспільних дебатів і напруженого духовного спілкування нації, що народжувалась, починаючи з ХІХ століття, додало цьому синтезу ще одного інгредієнту - яскравої злободенної публіцистичної полемічності. Саме тоді основними формами викладу філософських поглядів стали публічні лекції, розраховані на широку інтелектуально просунуту і політично активну аудиторію, памфлети і публіцистичні есе. Якщо британські філософські твори відрізняє теоретична глибина і систематичність викладу аргументів, то американським текстам з самого початку притаманне характерне для романтизму спонтанне емоційне передавання загального філософського умонастрою. Хоча з початку ХХ століття американський філософський текст почав набувати рис традиційних жанрових форм, лірико-емоційний компонент і сьогодні присутній в багатьох філософських творах американських авторів.

Будучи характерними для всіх проаналізованих текстів, вказані компоненти присутні в них у різному співвідношенні, відбиваючи особливості ідеостилю авторів. Проте, є одна властивість, яка притаманна письму всіх трьох авторів: воно наскрізь полемічне, що відбивається у діалогічних формах. Діалог, по суті, стає центральним елементом всієї будови тексту. У такому діалозі ми виділяємо два рівні: зовнішній (формальний) і внутрішній (рівень вираження). У першому випадку діалогічним є спосіб вираження, будова мови або тексту: автор розгортає дискурс не монологічним чином, як низка послідовних аподиктичних тверджень, але вводить явного чи неявного партнера, який представляє іншу позицію. Можливі також і різні ускладнення, коли в дискурсі беруть участь кілька партнерів, і навіть кілька авторів, так що виникає вже не простий діалог, а поліфонічне подання теми. Але при цьому, самий репрезентований зміст, не обов'язково містить елементи діалогізму. Тобто, йдеться про стилістичний або риторичний діалогізм, обмежений однією формою подання. До такого типу належить частина діалогів у тексті Р.Рорті, де він полемізує із конкретними опонентами у вигляді вигаданих діалогів, вбудованих у текст монографії. Це явно відрізняє тексти автора від усталеного академічного канону, який є цілком монологічним.

У другому ж випадку, подвійність або множинність позицій, точок зору, наявність конфлікту думок містяться в самій картині висунутих тверджень і філософських ідей, - так що діалогічність проникнуті репрезентовані філософом світогляд і картина реальної дійсності. Такий внутрішній діалогізм - діалогізм самого зображуваного світу, у всіх трьох проаналізованих текстах. представляє особливий інтерес: тут діалогізм приймає складні і витончені поліфонічні форми. Дискурси учасників діалогу досягають тут крайнього різноманіття за стилем, образністю, етикетністю. Присутність самої розповсюдженої діалогічної фігури - співрозмовника, представленого у вигляді конкретної особи - не обов'язкове. Останній перетворюється на алегоричні постаті цінності (Values), іншого (the Other), читача (my Reader). У релігійній філософії таким співрозмовником стає Бог. Всі учасники дані тільки мовою автора до них, відповіді інтерпретуються, подаються через авторське розуміння. У кожному з діалогічних відносин автор прагне цілком інтегрувати себе у діалог, у відношення Я - Ти, не бажаючи ослаблювати діалогічність, жвавість спілкування ставленням Я - Він.

Єдність тексту просторі хронотопу і концептуальних розбіжностей забезпечується фігурою автора, а проте і ця фігура, в свою чергу, не проста, а структурована: автор-оповідач водночас говорить про себе і виступає одним з героїв тексту як «образ автора», як у Т. Нейджела, а може й далі розщеплюватися на низку образів (критика, учителя, громадянина), як у Р. Рорті.